

**УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
“БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ПЕДАГАГІЧНЫ
ЎНІВЕРСІТЭТ ІМЯ МАКСІМА ТАНКА”
Інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі
Факультэт павышэння кваліфікацыі спецыялістаў адукацыі**

**ЮНІК
ЛЮДМІЛА ІВАНАЎНА**

**ВЫКАРЫСТАННЕ СХЕМ –АПОР НА ЎРОКАХ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ
Ў ПАЧАТКОВАЙ ШКОЛЕ**

Кваліфікацыйная работа

Мінск, 2016

ЗМЕСТ

УВОДЗІНЫ	3
ГЛАВА 1. ВЫКАРЫСТАННЕ СХЕМ - АПОР НА ЎРОКАХ Ў ПАЧАТКОВАЙ ШКОЛЕ	6
1.1. Метады навучання	6
1.2. Падыходы сучаснай педагогікі да выкарыстання схем-апор	7
ГЛАВА 2. ШЛЯХІ І СРОДКІ ПАВЫШЭННЯ ЯКАСЦІ НАВУЧАННЯ НА ЎРОКАХ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ	11
2.1. Метады і прыёмы выкарыстання схем і табліц на ўроках беларускай мовы	11
2.2. Асаблівасці выкарыстання апорных схем на розных этапах урока	15
ЗАКЛЮЧЭННЕ	20
СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ	21
ДАДАТАК	22

УВОДЗІНЫ

Актуальнасць тэмы работы

Пачатковая школа – гэта падмурак, ад якасці якога залежыць далейшае навучанне дзіцяці. І гэта накладвае асаблівую адказнасць на настаўніка пачатковых класаў. Задача настаўніка заключаецца не толькі ў тым, каб навучыць чытаць, пісаць, але і ў тым, каб закласці падмурак асновы дзіцяці, развіць у яго лепшыя якасці, навучыць спосабам вучэбнай дзейнасці. Асабліва апошняе важна зараз, у наш хуткаплынны час – час перапоўнены інфармацыяй.

Навучыць дзіця працаваць з інфармацыяй – значыць навучыць яго вучыцца.

Адным з самых важных сучасных уменняў вучня з’яўляецца ўменне кадзіраваць вялікі аб’ём інфармацыі, выбудаваць лагічны ланцужок для разважання, а значыць, засвойваць новыя спосабы дзейнасці, чаго так не хапае ў сучаснай, так багатай на інфармацыю адукацыі.

Багатая колькасць рознага роду “падказак” тармозіць развіццё мовы, здольнасць самастойна мысліць, выражаць свае пачуцці, даказваць свае погляды. Тармозіць і арфаграфічную граматычнасць школьнікаў.

Кожны настаўнік імкнецца знайсці свой “ключык” да яе рашэння. Але, на жаль, не заўсёды намаганні настаўніка заканчваюцца поспехам. Прычын таму даволі многа.

Як вядома, любы арфаграфічны навык заснаваны на веданні правіл. Аўтары сучасных падручнікаў беларускай мовы імкнуцца адаптаваць іх фармулёўкі для разумення малодшымі школьнікамі. Тым не менш пры засваенні правіл вучань сустракае пэўныя цяжкасці. Так, пры дамінруючым наглядна-вобразным мысленні і фарміруючымся навыку чытання вучням пачатковых класаў даводзіцца чытаць і асэнсоўваць тэарытычны матэрыял, часта аформлены пры дапамозе складана-залежных сказаў. Як вынік, удакладняецца разуменне сутнасці, патрабуецца неаднаразовае перачытванне правіла. Усё гэта ператварае фарміраванне арфаграфічных навыкаў у сумную і ўтомную дзейнасць. Цяжка дабіцца вынікаў на ўроку, калі вучні неактыўныя. Значыць, у іх прападае матывацыя да вывучэння прадмета, што вядзе да зніжэння якасці ведаў.

Часта, вывучаемыя правілы ў свядомасці вучня не звязаны паміж сабой і не ўспрымаюцца як адзінае цэлае. І калі настаўнік не праводзіць спецыяльнай работы па сістэматызацыі вывучанага, фарміраванне ў свядомасці вучняў цэласнага, сістэмнага ўяўлення пра тую або іншую арфаграфічную заканамернасць будзе ўскладнена.

Кожны настаўнік ведае, што вывучанае правіла не гарантуе ўменне пісаць граматына. На жаль, пры фарміраванні арфаграфічных навыкаў часта “выпадае” такі выжны этап, як стварэнне механізма пераводу правіла ў канкрэтнае практычнае дзеянне.

Як дапамагчы дзецям? Як аблегчыць ўспрыняцце тэарэтычнага матэрыялу і садзейнічаць хуткаму яго запамінанню, асэнсаванаму і больш трываламу? Гэтыя пытанні хвалююць мяне і сваю ролю як настаўніка бачу ў тым, каб дапамагчы вучням актывізаваць сваю дзейнасць, фарміраваць уменне выкарыстоўваць тэарэтычныя веды на практыцы.

Пошукі спосабаў, якія аблегчылі б вучням разуменне і запамінанне матэрыялу прывяло мяне да думкі звярнуцца да апорных схем і табліц, якія на вачах дзяцей знаходзяць графічныя выразы, актывізуюць моўную дзейнасць вучняў на базе ўжо атрыманых ведаў і ўменняў.

Выкарыстанне на ўроку апорных схем і табліц дапаможа вырашыць гэтыя праблемы, разнастаіць урок, зрабіць яго нестандартным, эмацыянальным, садзейнічаць глыбокаму і паслядоўнаму засваенню матэрыялу.

Выкарыстанне апорных схем на ўроках – лічу важным момантам у маёй рабоце.

Аб’ект даследвання – аналіз прымянення схем на ўроках беларускай мовы ў пачатковай школе.

Прадмет даследвання – сістэма выкарыстання на ўроках нагляднасці ў выглядзе схем і табліц.

Мэта даследвання – тэарэтычна абгрунтаваць і метадычна забяспечыць павышэнне эфектыўнасці ўрока і якасці засваення ведаў на ўроках беларускай мовы праз выкарыстанне схем-апор.

Задачы даследвання:

- 1) вывучыць асноўныя падыходы сучаснай педагогікі да праблемы выкарыстання нагляднасці ў пачатковай школе;
- 2) высветліць эфектыўнасць выкарыстання схем і апор для павышэння якасці навучання;
- 3) садзейнічаць творчаму патэнцыялу і развіццю здольнасцей вучняў пераносіць веды з вучэбнай сітуацыі на практыку.
- 4) на практыцы разгледзець стварэнне і выкарыстанне табліц і схем з улікам сучасных патрабаванняў.

Асноўныя метады:

педагагічнае назіранне;
педагагічнае даследванне;
параўнальны аналіз;
гутарка;
рэфлексія вопыту асабістай педэагагічнай дзейнасці.

Працягласць работы над вопытам:

Работа па выкарыстанні схем-апор, табліц і алгарытмаў вядзеца з 2013 года. У ходзе работы была вывучана навукова-метадычная літаратура, вопыт педагога-наватара Лысянковай С.М. па выкарыстанні схем-апор на ўроках у пачатковай школе.

Сабраны практычны матэрыял для выкарыстання на ўроках і састаўлены яго каталог.

ГЛАВА 1. ВЫКАРЫСТАННЕ СХЕМ - АПОР НА ЎРОКАХ Ў ПАЧАТКОВАЙ ШКОЛЕ

1.1. Метады навучання

Усім вядома праўдзівасць – дзеці любяць добра вучыцца. Трывалыя веды – гэта вынік настойлівай працы. Поспех у працы – першаснае станаўленне асобы чалавека. Псіхолагамі даказана, што веды, засвоеныя без станоўчых эмоцый, не становяцца карыснымі. Вучань на ўроку чытае, піша, адказвае на пытанні, але пасіўнае ўспрыманне і засваенне не могуць быць апорай трывалых ведаў. Як выпрацаваць у дзіцяці звычку да працы, як навучыць яго запамінаць, папярэджваць памылку, умацоўваць упэўненасць у поспеху, як навучыць дзіця развіваць мысленне?

Якія метады навучання найбольш эфектыўныя: славесныя, наглядныя ці практычныя? Найбольш распаўсюджаныя – славесныя метады, якія дазваляюць педагогу перадаць болшы аб’ём інфармацыі, паставіць перад вучнем праблему, паказаць шляхі яе рашэння. Але не трэба занадта захапляцца празмерным выкарыстаннем гэтай групы метадаў, паколькі для малодшых школьнікаў характэрна наглядна-вобразнае мысленне. Славесныя метады не даюць магчымасці дабіцца трывалага засваення вучэбнага матэрыялу, сфарміраваць неабходныя ўменні і навыкі.

Граматычнае выкарыстанне наглядных метадаў і ўмелае іх спалучэнне са славеснымі, павышае эфектыўнасць навучання, працаздольнасць дзіцяці, абуджае цікавасць да навучання.

Бясспрэчна роля практычных метадаў навучання ва ўмацаванні сувязі тэорыі з практыкай. Але разам з гэтым і гэтыя метады таксама не могуць вырашыць усіх задач навучання, інакш кажучы, не забяспечваюць сістэматычнага і глыбокага засваення тэарэтычных ведаў, развіцця мовы, абстрактнага мыслення.

Вучэбныя сродкі нагляднасці аблягчаюць успрыманне тэарэтычнага матэрыялу, садзейнічаюць хуткаму яго запамінанню, прычым не механічнаму, а свядомаму і больш трываламу, паколькі пры такой падачы інфармацыі наглядна дэманструюцца лагічныя сувязі паміж з’явамі мовы.

Нездарма руская народная прыказка гаворыць, што лепш адзін раз убачыць, чым сто разоў пачуць. Калі настаўнік пры тлумачэнні новага матэрыялу выкарыстоўвае яркія прадметы, карцінкі, малюнкi дзяцей, нават слабыя, прымаюць ўдзел у працы, адказваюць на пытанні, робяць правільныя вывады. Сур’ёзныя цяжкасці паяўляюцца пры пераходзе ад яркай, даступнай нагляднасці да больш сур’ёзнага матэрыялу, калі на аснове добра засвоеных вывадаў трэба будаваць свае суджэнні. А гэта часта ў некаторых вучняў не

атрымліваецца, яны не могуць ні зразумець з першага разу, ні хутка завучыць. Гэта і абумоўлівае праяўленне, а затым і нарастанне пасіўнасці.

Для запамінання найбольш складаных паняццяў на ўроку важна выкарыстоўваць у рабоце настаўніка розныя тэхналогіі, у тым ліку і алгарытміраванне і выкарыстанне схем і табліц.

1.2. Падыходы сучаснай педагогікі да выкарыстання схем-апор

Яркім прыхільнікам ідэі выкарыстання апорных схем (сігналаў) з'яўляецца настаўнік-наватар В.Ф.Шаталаў, які стварыў тэхналогію інтэнсіфікацыі навучання на аснове схемных і знакавых мадэлей вучэбнага матэрыялу.

“Рэцэпт поспеху вучня просты: неабходна верыць ў дзіця і пры самай нязначнай магчымасці даваць яму выказацца, каб над ім не вісеў страх адзнакі, страх аддалення і асуджэння. А па-другое, настаўніку неабходна вельмі дакладна ўсё тлумачыць” [8, с. 112].

Значэнне схем і алгарытмаў пры фарміраванні ўстойлівых ведаў і ўменняў падкрэсліваюць вядомыя вучоныя-практыкі С.М.Лысянкова, П.Я.Гальперыні іншыя. Так, П.Я. Гальперын пісаў: “Чаму знакі, а не словы? Таму што словы толькі паведамляюць тое, аб чым трэба думаць, а знакі выступаюць як аб’екты, з якімі можна непасрэдна дзейнічаць” [2, с. 7].

Фізіялагічныя магчымасці галаўнога мозга па засваенню тэарэтычных паняццяў значна вышэй патрабаванняў, якія ўтрымліваюцца ў праграме.

Як сцвярджае І.Падласы “за час школьнага навучання вучню прыходзіцца засвойваць 30000 паняццяў, што ў 10 разоў менш магчымасцей дзіцяці”.

Аўтар робіць вывад, што “ніякай інфармацыйнай перагрузкі аб’ектыўна не існуе. Калі яна ёсць, то адчуваецца як псіхічная стомленасць, выкліканая фактарамі не інфармацыйнага паходжання”. І.Падласы падкрэслівае, што эфект перагрузак утвараецца з-за дрэннай арганізацыі навучання, няўмення кіраваць работай мозга, адсутнасцю граматнай дыдактычнай апрацоўкі матэрыяла.

Як вядома, у кожнага чалавека працуюць у рознай ступені ўсе тры механізмы памяці: слыхавая, зрокавая, рухальная. І калі у працэсе навучання ўсе яны мэтанакіравана выкарыстоўваюцца, то ўзровень новага матэрыялу павышаецца. Пры тлумачэнні новага матэрыялу пры дапамозе апорных сігналаў працуюць зрокавая і слыхавая памяць, прычым спосаб запамінання не механічны, а заснованы на ўстанаўленні сэнсавага разумення сігналаў. Пры ўзнаўленні апорных канспектаў, як кантрольным моманце засваення ведаў, падключаецца рухальная (маторная) памяць.

Сімвалічная нагляднасць (схемы, чарцяжы, літарныя формулы, табліцы) садзейнічаюць інтуіцыйнаму рашэнню праблемы. Графічныя апоры як від знакава-сімвалічных сродкаў выконваюць эўрыстычную функцыю. Адгэтуль магчымасці валодання імі.

Фарміраванню сістэмнасці ведаў садзейнічае ўстанаўленне сувязі новага матэрыялу з раней вывучаным. У гэтым крыюцца перадумовы не толькі да бачання новых праблем, але і да больш эфектыўных іх рашэнняў. Важна прадухіленне магчымай страты школьнікамі агульнай арыенціроўкі ў вывучаемым матэрыяле. Апошняе часта правакуецца вялікім аб'ёмам матэрыялу і працягласцю, “расцягнутасцю” у час працэсу яго засваення.

Дадзеная праблема добра выказана Ш.А. Аманашвілі: “Навучанне, якое накіравана на засваенне вучнямі асобных частак цэлага і прадугледжвае, што засваенне ўсіх частак цэлага непазбежна прывядзе да самого цэлага, хутчэй будзе садзейнічаць таму, што дзеці будуць блукаць “у трох соснах”, дрэвы бачаць, але не заўважаюць лесу. Такое навучанне выклікае за сабой падрыў матывацыйнай функцыі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці” [1, с. 192].

Для прадухілення вышэй абазначаных праблем пасля паведамлення назвы новай тэмы ці пасля знаёмства з вывучаемай з’яўвай на ўзроўні азначэння (калі гэта неабходна) вучням мэтазгодна прапанаваць устанавіць сувязь новай тэмы з раней вывучанымі. У найбольш складаных для школьніка выпадках аб сувязях новай тэмы з раней вывучанай можа зрабіць настаўнік, выкарыстоўваючы апору.

Адной важнай умовай інтуіцыйнага адкрыцця з’яўляецца якасць ведаў па вырашаемай праблеме. А.Т.Шумілін сфармуляваў закон поўнага авалодання матэрыялам, у адпаведнасці з якім “усе элементы, неабходныя для камбініравання (мяркуецца, што менавіта камбініраванне складае аснову дзіцячай творчасці) павінны быць у галаве, фактамі, прадметамі разумення, “стаяць перад вачамі” [13, с. 135].

Графічныя апоры дапамагаюць:

- значна павысіць трываласць засваення ведаў, так як забяспечваюць сістэмнасць ведаў (гэта неабходная ўмова апошніх);
- скарачаюць аб’ём матэрыялу і прадстаўляюць яго ў лёгкаўспрымаемай форме (сцісласць інфармацыі – гэта адзін з прыёмаў трывалага запамінання).

Што такое апорная схема? Апорная схема – гэта аформленыя ў выглядзе табліц, картак, чарцяжэй, рысунка вывады, якія нараджаюцца ў момант тлумачэння.

Табліцы - найбольш распаўсюджаны, традыцыйны від дапаможнікаў па мове, якія рэалізуюць зрокавую нагляднасць. Вядучае месца табліц сярод іншых сродкаў зрокавай нагляднасці вызначаецца тым, што яны забяспечваюць доўгачасовае, практычна неабмежаванае ў часе экспанаванне моўнага

матэрыялу. Табліцы простыя ў выкарыстанні (для дэманстрацыі іх не патрабуюцца складаныя дадатковыя прылады)

У адрозненні ад плаката табліца падае не толькі зрокавы матэрыял, але і пэўную групіроўку, сістэматызацыю. Такім чынам, ў самой таблічнай форме закладзены магчымасці для шырокага выкарыстання прыёму параўнання, які аблегчыць разуменне вывучаемага матэрыялу.

Вялікае распаўсюджанне атрымалі так называемыя табліцы-схемы. З усіх існуючых формаў найбольш распаўсюджаныя схемы, якія ўяўляюць сабою арганізацыю тэарэтычнага матэрыялу ў форме графічнага вобразу, які паказвае і зрокава падкрэслівае суадносіны і залежнасць з'яў, якія характарызуюць пэўную моўную праблему (граматычную, арфаграфічную, пунктуацыйную і іншыя).

Між тым даказана шляхам вопыту, што сістэматычнае выкарыстанне аднаго і таго ж метадычнага прыёму здольна прыдаць складанаму працэсу навучання пэўную цэласнасць і стабілізаванасць.

Працуючы са схемай на ўроках беларускай мовы, неабходна ўлічваць і этапы навучання, ступень падрыхтаванасці вучняў да ўспрыняцця аналізу схемы, іх здольнасці самастойна састаўляць і запісваць падобную інфармацыю, правяраць яе, расшыфроўваць незнаёмы запіс, аформлены ў выглядзе схемы, і іх здольнасць і ўменне карыстацца ім ў працэсе моўнага аналізу. Вялікае значэнне для поспеху такой работы мае змест і афармленне такой схемы, якая з'яўляецца аб'ектам складанага лагічнага аналізу.

Адно з патрабаванняў - старацца ўжываць у схеме як мага меншую колькасць слоў. У схеме павінны ўжывацца тыя графічныя абазначэнні, да якіх прывык вучань, якія ён хутка расшыфроўвае (слова, сказ, знак канчатка, суфікса і іншыя)

Вельмі важная ўмова ў рабоце са схемамі – гэта тое, што яны павінны абавязкова падключацца да работы на ўроку, а не вісець, без дзеяння. Толькі тады яны памогуць настаўніку лепш вучыць, а дзецям вучыцца.

Выкарыстанне апорных схем і алгарытмаў пры вивучэнні мовы набывае ўсё большую папулярнасць. Прымяненне апорных схем і алгарытмаў, якія ўключаюць неабходныя кароткія арыенціры і ўяўляюць сабой адначасова пазнавальную, даведачную і інструктыўную апору, забяспечвае больш высокую арфаграфічную і моўную граматычнасць навучэнцаў, дазваляе скараціць колькасць правілаў, якія трэба запамінаць, устанавіць сувязь паміж асобнымі напісаннямі. У выніку арфаграфія перастае быць зводам разрозненых правілаў, навучэнцы бачаць у ёй сістэму, што палягчае ім і разуменне, і запамінанне.

Апорныя схемы “...актывізіруюць дзяцей на ўроку, арганізуюць уважлівасць да тлумачэння настаўніка і адказу таварыша, разнастаяць работу на ўроку. Павышаецца цікавасць да вучобы. Дзеці хутчэй думваюць, хутчэй

пішуць, свабодна разважаюць. У цэлым забяспечваецца высокая арганізацыя кожнага этапа ўрока, дружная работа класа” [7, с. 22]. А гэта значыць, што выкарыстанне схем -апор на ўроку беларускай мовы павышае якасць ведаў па гэтым прадмеце.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

ГЛАВА 2. ШЛЯХІ І СРОДКІ ПАВЫШЭННЯ ЯКАСЦІ НАВУЧАННЯ НА ЎРОКАХ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

2.1. Метады і прыёмы выкарыстання схем і табліц на ўроках беларускай мовы

Сучасны настаўнік разумее, што здольнасці дзяцей развіваюцца ў дзейнасці і што для развіцця здольнасцей патрэбна высокая пазнавальная актыўнасць вучняў. Прычым, не кожная дзейнасць развівае здольнасці, а толькі, як лічаць псіхолагі, эмацыянальна прыемная. Таму ўрок павінен праходзіць, у першую чаргу, у спрыяльных абставінах, павінна быць створана сітуацыя поспеху. З вялікай плыні інфармацыі дзіця выбірае тую, якая будзе найбольш выражана, пададзена ў больш яркай форме. Ён можа добра канцэнтраваць увагу ў значымай дзейнасці, якая яго зацікавіла. Увага вучня робіцца больш кіруемай, кантралюемай працэсам і працяглай дзейнасцю. Яе трэба пастаянна падтрымліваць. Іменна таму настаўніку неабходна зацікавіць вучня, зрабіць урок цікавым. Каб прыцягнуць вучняў у актыўную пазнавальную дзейнасць, прымяняюцца розныя сродкі, метады, інавацыйныя тэхналогіі.

Засваенне правілаў па беларускай мове напаму залежыць ад памяці дзіцяці. Механічнае завучванне я выключыла адразу – гэта нецікава, сумна і цяжка для вучня пачатковых класаў. Я гэта бачыла, калі мае вучні вялі сшыткі, куды перапісвалі правілы з падручніка. Дзеці рабілі гэта неахвотна, дапамагалі мамы.

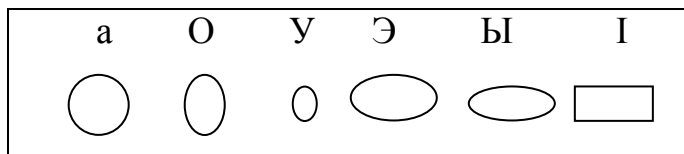
У пошуках метадычных сродкаў я наткнулася на кнігу С.М. Лысянковай “Калі лёгка вучыцца”. Пасля знаёмства з вопытам педагога-наватара, я вырашыла выкарыстоўваць схемы-апоры для вырашэння праблемы ў сваёй педагагічнай практыцы і карыстаюся імі некалькі гадоў.

Ужо ў першым класе на ўроках навучанне грамаце вучні сутыкаюцца са схемамі. Складаюцца схемы слоў, сказаў. Таму адразу стараюся зацікавіць дзяцей да працы са схемамі і табліцамі, вучу правільна “чытаць” схему, інакш кажучы, разумець яе сэнс. Раблю гэта праз гульнявыя заданні “Раскадзіруй”, “Угадай задуманае слова”, “Пастаў парамі”, “Да сваіх сцяжкоў” і іншыя.

Не менш важна навучыць дзяцей фіксаваць прыметы таго ці іншага моўнага матэрыялу з дапамогай умоўных знакаў. Маючы вопыт такой дзейнасці, вучні змогуць актыўна ўдзельнічаць у стварэнні апорнай схемы. Таксама прапаную дзецям гульнявыя заданні. Напрыклад “Хто ў доміку жыве”. Вучням прапануецца прыдумаць шылду, якая інфармуе пра тое,

што ў доміку “жывуць” словы, якія заканчваюцца на галосны гук ці зычны, мыккі ці цвёрды, словы з двух складоў і г.д.

Некаторым дзецям цяжка авалодаць складавым чытаннем і пісьмом. Калі зычныя літары запамінаюцца лёгка і хутка, то галосныя выклікаюць цяжкасці. Таму я ўводжу наступную схему-апору, якая дапамагае запомніць галосныя літары па пазіцыі рота:



Апорная хема 2.1. – Галосныя літары. Пазіцыя рота

Калі дзеці запомняць пазіцыю рота на кожную галосную літару, пачынаю вучыць іх чытаць склады наступным чынам:

Склад ма

- 1) гляджу на галосны;
- 2) стаўлю рот у пазіцыю літары а;
- 3) пазнаю зычны м;
- 4) прачытваючы яе называю ўвесь склад.

Найбольшую цяжкасць выклікае чытанне і пісьмо слоў з галоснымі я, е, ё, ю.

І зноў вывешваецца схема:

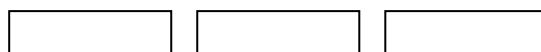
А	О	Э	У	Ы
Я	Ё	Е	Ю	І

Апорная схема 2.2. – Галосныя літары

У паслябукварны перыяд работы на ўроках пісьма пры рабоце над сказам схема паяўляецца ў ходзе ўрока. Напрыклад, прашу запісаць сказ “Дзяўчынку завуць Таня”. Для гэтага праводжу графічны аналіз па пытаннях:

- Колькі слоў у гэтым сказе? (У гэтым сказе тры словы)

На дошцы рысую тры прамавугольнікі.



-Якія правілы будзем прымяняць пры састаўленні сказа? (Першае слова ў сказе пішам з вялікай літары, імёны людзей пішуцца з вялікай літары, словы ў сказе пішуцца асобна) . Па меры адказаў раблю выпраўленні і ў выніку атрымоўваецца схема:



Выкліканы да дошкі вучань вымаўляе сказ па складах і запісвае яго з каменціраваннем. Вучань чытае “Першае слова ў сказе пішацца з вялікай літары; словы ў сказе пішуцца асобна; імёны людзей пішуцца з вялікай літары; у канцы сказа ставіцца кропка”. Астатнія вучні пішуць пад дыктоўку і правяраюць па схеме правільнасць выкананага задання вучнем, які адказвае.

Вучні збіраюць схемы ў спецыяльныя альбомы і ў любы момант ўрока могуць іх скарыстаць.

Працягваецца работа і ў наступных класах. У другім класе заводзім

“Сшытак – памочнік”, куды запісваем схемы, табліцы, алгарытмы. Дзеці могуць ім карыстацца на працягу некалькіх гадоў. Кнігі пад рукою няма, а сшытак заўсёды пры сабе.

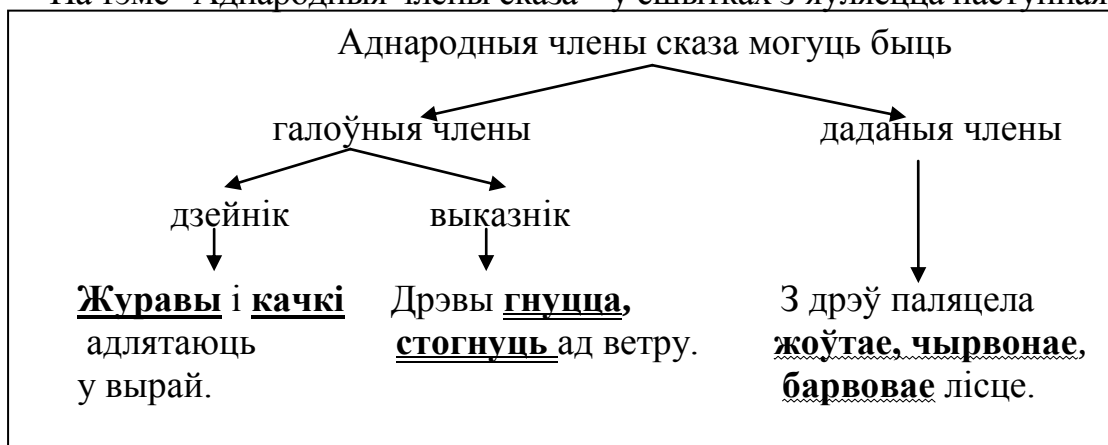
Засваенне ведаў адбываецца ў пастаяннай вучэбнай дзейнасці, на кожным этапе ўрока: пры ўвядзенні новага паняцця, знаёмстве з правілам, пры замацаванні і паўтарэнні вучэбнага матэрыялу. Вучань назірае, параўноўвае, выдзяляе галоўнае, абагульняе, робіць вынікі.

Здольнасць вучняў правільна “чытаць” схему, інакш кажучы разумець яе сэнс, вырацоўваецца пры дапамозе спецыяльных заданняў. Напрыклад,

1. Уважліва пазнаёмцеся з схемай. Паспрабуйце пераказаць яе змест словамі.
2. Падкрэсліце прыкладамі кожнае становішча схемы.
3. Паспрабуйце пры дапамозе схемы коратка запісаць змест арфаграфічнага правіла.
4. Разгледзьце схему. Што трэба ведаць і ўмець, каб не рабіць памылак на гэта арфаграфічнае правіла? Ці дапамагла вам адказаць на гэтае пытанне схема?
5. Якія звесткі з’яўляюцца галоўнымі для гэтага арфаграфічнага правіла? Як яны адлюстраваны ў схеме?

Галоўная задачы настаўніка - распрацаваць першапачатковыя апорныя схемы і табліцы, а на ўроках матываваць, арганізаваць, каменціраваць, выкарыстоўваючы патэнцыял вучняў.

Па тэме “Аднародныя члены сказа” у сшытках з’яўляецца наступная схема



Апорная схема 2.3. – Аднародныя члены сказа

А наступная апора - табліца дапамагае даць характарыстыку сказу.

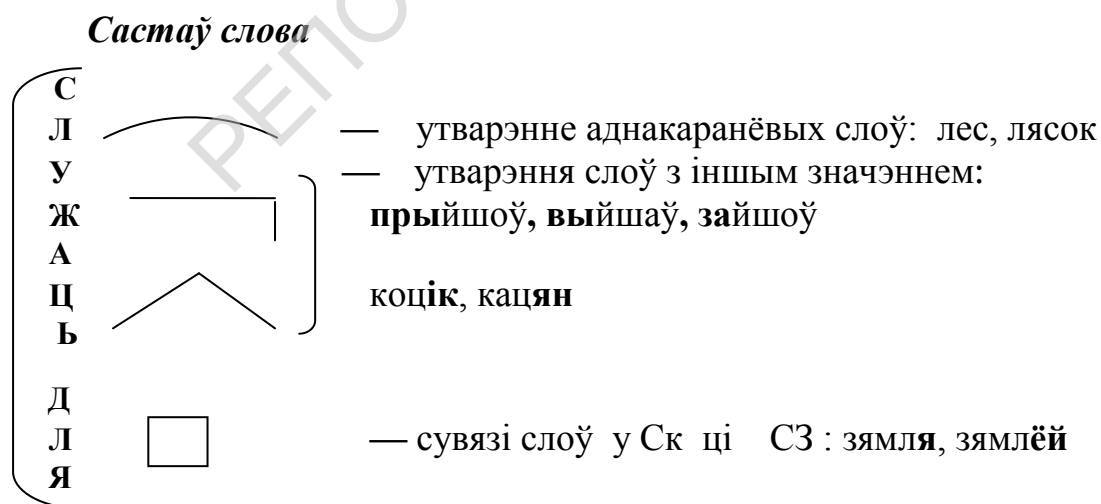
Сказы па мэце выказвання падзяляюцца на тры групы: апавядальныя, пыталыныя і пабуджалыныя. Дзецям малодшага ўзросту цяжка зразумець, што любая з гэтых груп па інтанацыі можа быць клічнай і няклічнай.

Сказы бываюць						
Па мэце	Апавядальныя		Пыталыныя		Пабуджалыныя	
(для чаго вымаў- ляюцца)	(змяшчаюць апавяданне, паведамленне)		(змяшчаюць пытанне)		(змяшчаюць загад, просьбу)	
	<i>Учора мы хадзілі ў парк.</i>		<i>У якім класе ты вучышся?</i>		<i>На ўрок не спазняйся!</i>	
Па інтана- цыі	Клічныя	Няклічныя	Клічныя	Няклічныя	Клічныя	Няклічныя
	<i>Вельмі прыгожа!</i>	<i>Вельмі прыгожа.</i>	<i>Колькі ты з'еў?! </i>	<i>Колькі ты з'еў?</i>	<i>Ідзі сюды!</i>	<i>Ідзі сюды.</i>

Схема 2.4. – Віды сказаў па мэце выказвання і інтанацыі

Вучні, карыстаючыся табліцай на прыкладах бачаць адрозненне сказаў і розніцу ў абазначэнні інтанацыі.

Пры вывучэнні састава слова ў трэцім класе выкарыстоўваю схему “Састаў слова” і алгарытм: (Дадатак А)



Апорная схема 2.5. – Састаў слова

2.2. Асаблівасці выкарыстання апорных схем на розных этапах урока

1. Этап праверкі дамашняга задання.

Мэта выкарыстання: фарміраванне ўмення абгрунтоўваць свае дзеянні пры вырашэнні моўных задач.

Пры праверцы дамашняга задання ствараюцца сітуацыі, якія патрабуюць звароту да апорнай схемы як падставы для абгрунтавання таго ці іншага напісання. На гэтым этапе выкарыстоўваю, напрыклад, такія прыёмы работы:

“Графічная абарона”.

Да дошкі запрашаецца вучань, які павінен растлумачыць выкананне дамашняга задання. Астатнія вучні задаюць яму пытанні. Вучань дае адказы, пацвярджаючы сказанае пэўнай схемай або алгарытмам.

“ Паметкі на палях”

У ходзе выканання дамашняга задання (дома) вучань алоўкам на палях запісвае нумары выкарыстаных схем. Прыём выступае сваеасаблівым гарантам таго, што вучань свядома выконвае дамашняе заданне.

2. Этап актуалізацыі ведаў вучняў

Мэта выкарыстання: хуткая актуалізацыя ведаў і ўменняў вучняў, неабходных для вывучэння новага аддзялення “ведання” ад “няведання”.

Этап прадугледжвае стварэнне “ сітуацыі поспеху” і “сітуацыі разрыву”.

Пры стварэнні першай прапаную вучням звярнуцца да апорных схем і алгарытмаў, дзе адлюстраваны тыя веды і спосабы рашэння задач, якія стануць асновай новых уменняў і навыкаў.

Выкарыстоўваю такія прыёмы работы як :

“Выберы памочніка”

Прапаную заданне, прашу вызначыць, на якіх ведах і ўменнях заснавана яго выкананне, і прапаную выбраць схему або алгарытм, якія дазваляць паспяхова з ім справіцца.

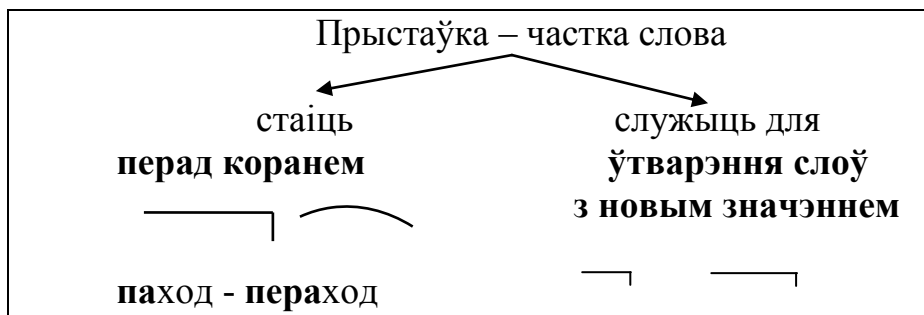
“Выберы заданне”.

Прапаную вучням апорную схему і набор разнастайных заданняў. Затым прашу выбраць тыя, якія можна выканаць з апорай на прапанаваную схему.

(Дадатак Б)

Пры стварэнні “сітуацыі разрыву” прапаноўваю прыём “Выхад са строю”.

Прапаную вучням ужо знаёмую схему і заданне. Вучні разумеюць, што прапанаваная схема перастае “працаваць”. Узнікае матыў разабрацца ў сітуацыі, тым самым “адкрыць” новыя веды. Напрыклад, перад пачаткам вывучэння тэмы “Правапіс прыставак з-, с-“ вучні пры дапамозе апорнай схемы актуалізуюць веды аб прыстаўцы, аб напісанні прыставак, якія пішуцца нязменна.



Апорная схема 2.6. – Прыстаўка (3 клас)



Апорная схема 2.7. – Правапіс прыставак, якія заканчваюцца на зычныя

Вучням прапануецца запісаць пад дыктоўку некалькі слоў з рознымі прыстаўкамі. Наўмысна ўключаю у дыктант словы з прыстаўкамі з-, с-: здаць, спісаць. У выніку праверкі высвятляецца, што ў вучняў ёсць розныя вырыянты напісання гэтых слоў. Вучні ўсведамляюць, што не могуць аргументаваць свой выбар. Узнікае патрэба ў вырашэнні сітуацыі. Прапаную вучням самым вызначыць тэму ўрока і мэты. Прадоўжыць сказы: даведацца...; навучыцца...

3. Этап вывучэння новага матэрыялу.

Мэта выкарыстання: фіксацыя ў знакава-сімвалічнай форме новых ведаў, перавод яго ў пакрокавы алгарытм.

Вернемся да ўрока па тэме “Правапіс прыставак з-, с-“. У выніку назірання і выканання практыкаванняў вучні заўважаюць, што прыстаўка з- пішацца, калі корань пачынаецца са звонкай зычнага, с- – калі корань пачынаецца з глухага. Дзеці параўноўваюць сваю выснову з правілам ў падручніку. Ствараецца апорная схема і запісваецца ў сшытак:

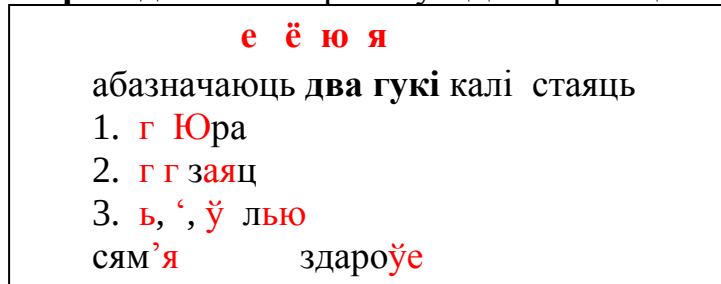


Апорная схема 2.8. – Правапіс прыставак з-, с- (3 клас)

4. Этап засваення новых ведаў і спосабаў дзейнасці.

Мэта выкарыстання: удакладненне і асэнсаванне ўсіх элементаў апорнай схемы і алгарытму; засваенне вучнямі новых ведаў, фарміраванне новага спосабу дзеяння. Прыклад прыёму работы:

“Пераводчык”. Прапануецца перавесці схему ў правіла



Апорная схема 2. 9. – Галосныя абазначаюць два гукі (2 клас)

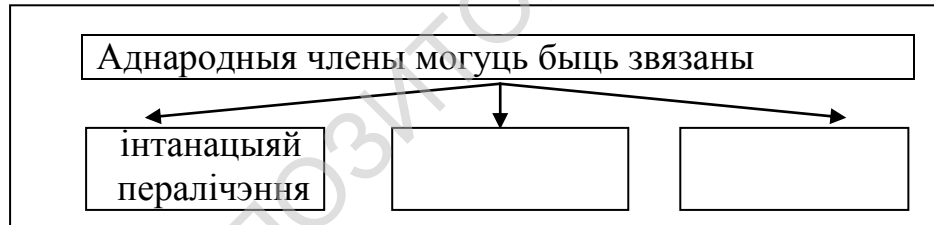
Каб прачытаць правіла, трэба ведаць, што літара “г” абазначае галосны.

5. Этап прымянення ведаў і спосабаў дзейнасці.

Мэта выкарыстання: стварэнне ўмоў для пераводу першапачатковага разумення механізма вивучаемай моўнай з’явы ў сфарміраванае ўменне прымяняць яго без апоры.

Прыём работы : “Рэстаўрацыя “

Прапаную вучням схему з закрытымі элементамі. Аднавіць па памяці прапанаваную схему.



Апорная схема 2.10. – Сувязь аднародных членаў (4 клас)

6. Этап абагульнення і сістэматызацыі ведаў і спосабаў дзейнасці.

Мэта выкарыстання: уключэнне апорнай схемы ў сістэму іншых апорных схем, ўжо засвоеных вучнымі.

Напрыклад, прыёмы “Паравозік”: вучні далучаюць да засвоенай схемы ўжо знаёмыя апоры, звязаныя з ёй лагічнай паслядоўнасцю; “Каралі” : На дошцы размешчаны ў адвольным парадку апорныя схемы вивучаных моўных з’яў. Вучні злучаюць лініямі (напісваюць на нітку адпаведныя схемы раздзела, названага настаўнікам.

7. Этап рэфлексіі і інфармавання аб дамашнім заданні.

Рэфлексія ўрока , на якім была створана апорная схема і праведзена першасная праверка яе разумення, прадугледжвае аналіз апорнай схемы з пункту гледжання паслядоўнасці яе стварэння.

А для выканання дамашняга задання прапануецца прачытаць умову дамашняга задання і назваць, якія апоры будуць выкарыстоўвацца для паспяховага выканання практыкавання.

Схемы- апоры – добрыя памочнікі пры падрыхтоўцы дамашняга задання. Моцным вучням яны дапамагаюць выдзеліць галоўнае ў матэрыяле, а значыць, хутчэй запомніць. Слабейшым я дазваляю выконваць заданне толькі па схеме і карыстацца пры вусным адказе.

2.3. Вынік і эфектыўнасць работы

Значнае месца ў сваёй дзейнасці адводжу дыягностыцы ведаў – важнаму этапу працэсу навучання, таму што такім чынам здзяйсняецца зваротная сувязь паміж настаўнікам і вучнем, у ходзе якой высвятляюцца паўната ведаў вучня, прабелы і памылкі ў іх ведах.

Напачатку сваёй работы па тэме вопыту праводжу дыягностыку ведаў вучняў, каб атрымаць уяўленне пра ўзровень засваення ведаў школьнікамі.

Праводзіцца дыягностыка трох відаў:

- стартвая дыягностыка (другі тыдзень навучальнага года);
- бягучая дыягностыка (тэматычная па меры вывучэння асобных тэм);
- заключная (у канцы навучальнага года).

Такая работа дазваляе мне, улічваючы здольнасці дзяцей, займаць на ўроках ўвесь час, што выдзяляецца для праверкі ведаў вучняў. Такая форма дыягностыкі стварае магчымасці і для выяўлення высокаматывавальных дзяцей і развіцця іх здольнасцей. Прычым стартваю (Дадатак В) і бягучую работу вучням дазваляю выконваць пры дапамозе схем. А вось выніковыя – толькі самастойна.





Клас	Колькасць вучняў	5 узро- вень (9-10)	4 узро- вень (7-8)	3 узро- вень (5-6)	2 узро- вень (3-4)	1 узро- вень (1-2)	Якасць ведаў
2	5	1 (20%)	2 (40%)	-	2 (40%)	-	60%
3	5	2 (40%)	1 (20%)	1 (20%)	1 (20%)	-	80%
4 1 чвэрць	5	3 (60%)	1 (20%)	1 (20%)		-	100%

Табліца 1. – Рэзультаты выніковых кантрольных работ

Такім чынам, вучні адпрацоўваюць свае навыкі выкарыстання схем і табліц пры выкананні розных практыкаванняў дома ці ў класе і выпрацоўваюць матывацыю для ўдзелу ў конкурсах, алімпіядах.

Мае вучні ўдзельнічаюць ў школьнай і раённай алімпіядах, міжнародным конкурсе па беларускай мове “Буслік”.

Раённая алімпіяда 2013 год (4 клас)	Конкурс “Буслік”-2016 (3 клас)
Дыплом III ступені	У раёне 2, 4 і 9 месцы

Табліца 2. – Удзел у алімпіядах і конкурсах

За перыяд работы над тэмай я ўдзельнічала ў раённым аглядзе работ па самаадукацыі, выступала на метадычным аб’яднанні настаўнікаў школы, давала адкрыты ўрок па тэме вопыту.

Планую распрацоўку і выкарыстанне схем-апор і на іншых уроках. Такіх як матэматыка, чалавек і свет, руская мова.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Зрокавая нагляднасць у моўным развіцці малодшых школьнікаў адыгрывае важную ролю. Значнае месца ў сістэме навучання займаюць графічныя апоры. Менавіта яны з'яўляюцца асноўным сродкам нагляднасці пры засваенні дзецьмі граматычнага матэрыялу.

У працэсе свасваёй работы я зразумела сутнасць вопыту С.М. Лысянковай і ўпэўнілася, што работа па схемах–апорах дапамагае дзецям асэнсоўваць, усведамляць усё, што адбываецца на ўроку, тлумачыць свае дзеянні.

Апорныя схемы актывізуюць дзяцей на ўроку, засяроджваюць увагу на тлумачэнні настаўніка, робяць працу на ўроку разнастайнай. Павышаецца цікавасць да ўрока (Дадатак Г). Дзеці хутчэй думаюць, пішуць, не баяцца памыліцца пры адказе. Выкарыстоўваючы схемы-апоры, вучні пазбаўлены ад механічнага зазубрывання фармулёвак, правілаў. Яны засвойваюць іх асэнсавана, складаюць правіла па дадзенай ім схеме-апоры, выконваюць практычныя заданні.

Па выніках анкеціравання (Дадатак Д) з вучнямі 3 класа ў сакавіку 2016 года, можна зрабіць вывад, што дзеці з ахвотай ідуць на ўрок беларускай мовы, а схемы-апоры дапамагаюць ім у вучобе.

Схемы–апоры забяспечваюць больш высокую працаздольнасць, больш энэргічны тэмп заняткаў, час урока выкарыстоўваецца толькі на рашэнне пастаўленых задач. Матэрыял, прадстаўлены на апорных схемах, табліцах запамінаецца вучнямі ў большай ступені. Паляпшаецца ўспрыняцце вучэбнага матэрыялу і ўсё гэта, дзякуючы нагляднасці да ўрока.

Мой вопыт паказвае, што ўрокі, на якіх выкарыстоўваюцца апорныя схемы, апорныя табліцы, выклікаюць у дзяцей цікавасць да вучэбнага прадмета, пабуджаюць працаваць усіх, нават “слабых” рабят.

З цягам часу мая работа з апорнымі схемамі была сабрана ў “апорны канспект”. З ім не толькі лёгка вучыцца, але і лёгка вучыць.

Для атрымання паспяховых вынікаў пры рабоце з апорнымі схемамі я папаную наступныя рэкамендацыі:

1. Схемы –апоры павінны не толькі падключацца да работы на ўроку, але і павінны вісець некаторы час, каб дзеці іх бачылі. Толькі тады яны дапамогуць лепш вучыцца.
2. Пажадана састаўляць схему разам з дзецьмі.
3. Не вывешваць адначасова ўсе схемы –апоры.
4. Знімаць схему–апору праз тыдзень ці два.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Аманашвілі, Ш.А. Выхаваўчая і адукацыйная функцыя адзнакі навучання школьнікаў: эксперыментальна-навуковае даследаванне/ Ш.А. Аманашвілі. – М. : Педагогіка, 1984. – 296 с.
2. Гальперын, П.Я. Перадумовы тэорыі планамерна-паэтапнага фарміравання разумовых дзеянняў/ П.Я. Гальперын //Пытанні псіхалогіі. – 2000. – № 6. – С. 5 – 9.
3. Грабчыкава, Е.С. Выкарыстанне табліц, схем, памятак / Е.С. Грабчыкава // Пачатковая школа. – 2009. – № 10. – С. 21 – 24.
4. Красней, В.П. Беларуская мова: падручнік для 3-га кл. устаноў агул.сярэд. адукацыі з беларус. мовай навучання: у 2 ч. / В.П.Красней. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2012. – Ч. 1. – 135 с. : іл.
5. Красней, В.П. Беларуская мова: падручнік для 3-га кл. устаноў агул.сярэд. адукацыі з беларус. мовай навучання: у 2 ч. / В.П.Красней. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2012. – Ч. 2. – 120 с. : іл.
6. Лукашэнка, С.Э. Апорныя схемы і алгарытмы па беларускай мове / С.Э.Лукашэнка. – Мазыр : Содействие, 2013. – 255 с.
7. Лысянкова, С.М. Калі лёгка вучыцца / С.М.Лысянкова. – Мінск : Народная асвета, 1990. – 173 с.
8. Паўлоўскі, І.І. Беларуская мова: падручнік для 4-га кл. устаноў агул.сярэд. адукацыі з беларус. мовай навучання: у 2 ч. / Паўлоўскі І.І. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2013. – Ч. 1. – 143 с. : іл.
9. Паўлоўскі, І.І. Беларуская мова: падручнік для 4-га кл. устаноў агул.сярэд. адукацыі з беларус. мовай навучання: у 2 ч. / Паўлоўскі І.І. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2013. – Ч. 2. – 125 с. : іл.
10. Туркова, С.В. Урокі-блокі па беларускай мове ў 2-3 класах / С.В.Туркова. – Мазыр : Белы вечер, 2000. – 87 с.
11. Чумакова, С.П. Графічныя апоры як сродак інтэлектуальнага развіцця малодшых школьнікаў / С.П. Чумакова // Пачатковая школа. – 2009. – № 4. – С. 13 – 16.
12. Шаталаў, В.Ф. Тэорыя паэтапнага фарміравання разумовых дзеянняў/ В.Ф.Шаталаў. – Масква : Кніжна дом, 1999. – 332 с.
13. Шумілін, А.Т. Праблемы тэорыі творчасці / А.Т. Шумілін. – М. : Вышэйшая школа, 1989. – 143 с.
14. Шылава, А.С. Фарміраванне вучэбнай дзейнасці малодшых школьнікаў – умовы павышэння эфектыўнасці адукацыйнага працэсу / А.С. Шылава // Пачатковае навучанне. – 2014. – № 5. – С. 3 – 6.

Алгарытм . Як знайсці суфікс

Як знайсці суфікс у слове

1. Спачатку адзнач у слове канчатак
(змяні форму слова па пытаннях)



2. Знайдзі ў слове карань
(для гэтага падбяры аднакаранёвыя словы і
выдзелі агульную частку)



3. Частка слова паміж канчаткам і каранем
і будзе **суфікс**



рыбка - ?

1. рыбку, рыбкі

У слове рыбка канчатак **-а**

2. **рыб**ка, **рыб**ак, **рыб**ны

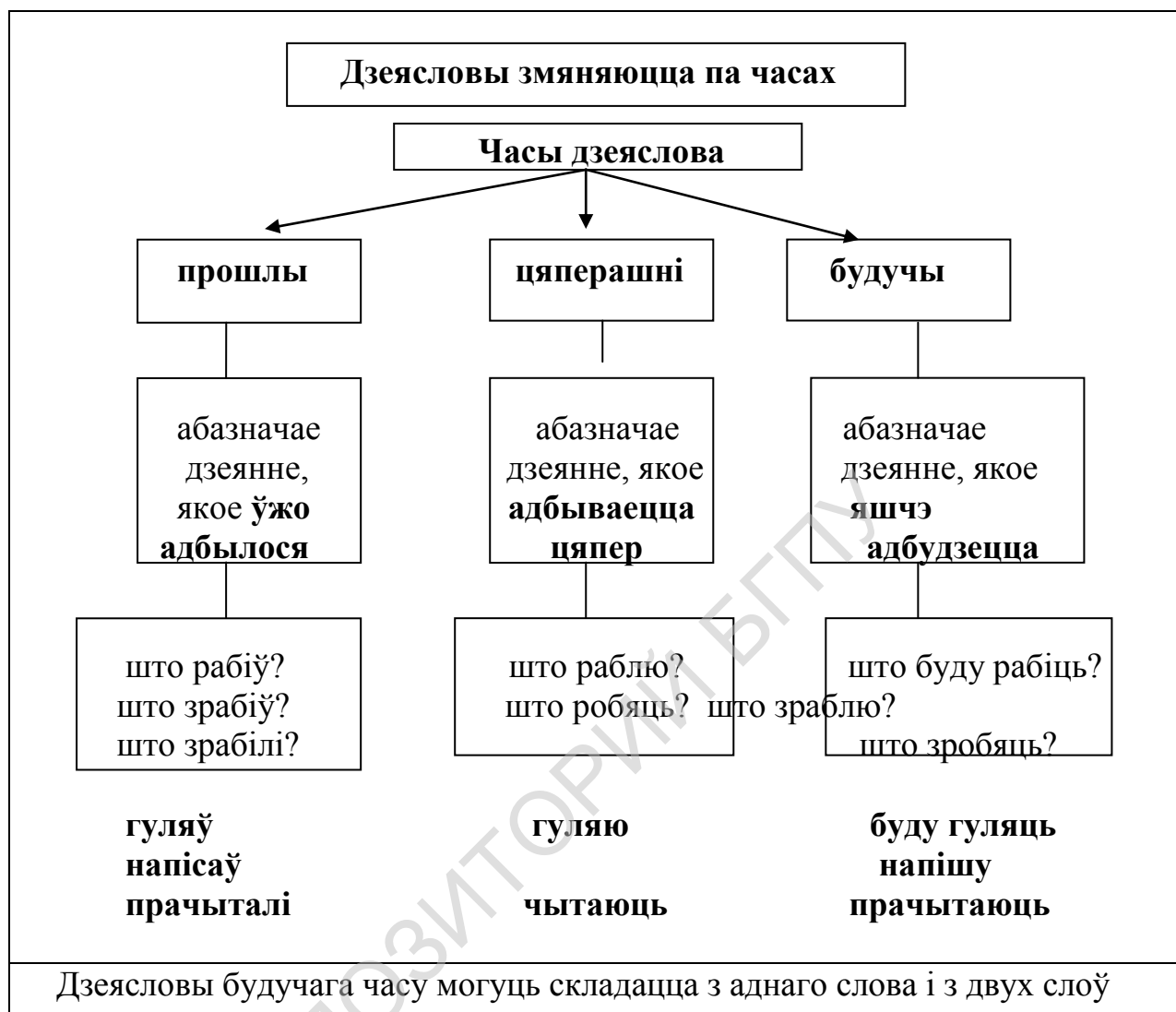
У слове рыбка карань **-рыб-**

3. рыбка

Суфікс ў слове рыбка **-к-**

(ён стаіць паміж каранем **-рыб-** і канчаткам **-а**.)

Апорная схема “Часы дзеяслова” (3 клас)



Заданні для работы па схеме “Часы дзеяслова” (3 клас)

Картка 1.

1. Прачытайце словы. Вызначце час дзеясловаў і запішыце ў дужках.

Думаю, крочыў, вырасце, іду, маюю, закрасуе, радаваўся, буду дапамагаць.

Картка 2.

Запішыце па 3-4 дзеясловы у кожны слупок адпаведна схеме.

Картка 3.

З дзеясловамі, што дадзены ў схеме, складзіце сказы і запішыце іх.
Вызначце час дзеясловаў.

Картка 4

Дапішыце сказы, выкарыстоўваючы словы, дадзеныя ў схеме.

Хлопчык _____ на стадыёне ў футбол.

На ўроку дзеці _____ цікавую казку.

Я _____ дамашняе заданне і _____ з сябрамі.

Картка 5.

Растлумач правапіс прыставак у словах

Падпісаць, размаляваць, падклеіць, распілаваць, падкрэсліць, збегчы.

Картка 6.

Дапоўні сказы прыметнікамі. Вызнач род прыметнікаў.

_____ салавейка прыгожаспявае пад маім акном.

У пакой заглянула _____ сонейка.

На лузе расцвілі _____ кветкі.

Стартавая работа (4 клас)

1. Прачытайце словы. Вызначце часціны мовы і пазначце іх.

Лялька, дрэмле, цікавая, радасны, вырасла, ападае, кветкі, хваля.

2. Прачытайце верш. Падкрэслі аснову сказаў.

Пралеска
Прыгрэла сонейка на ўзлеску.
Птушыны спеў чуваць здаля.
Стаіць і слухае пралеска,
Як ціха дыхае зямля.

3. Дапішыце канчаткі прыметнікаў і вызначце іх род.

Чырвон... яблык, летн... сонейка, багата... краіна, злос.... сабака,
прыгож... кветкі, залат... медаль .

4. Разбярэце словы па саставе.

Падбярэзавік, пераход, кусцік, птушыная.

5. Устаўце прапушчаныя літары.

Сце...ка, дзя....ька, з...мля, м... целіца, пал...то.

6. Пастаўце знакі прыпынку ў канцы сказаў. Падкрэслі словы, ў якіх галосныя абазначаюць два гукі.

На карце Беларусі шмат адрасоў, якія варта ведаць і шанаваць
Ці ведаеш ты, што такое малая радзіма
Прыходзіш сюды і быццам у кроплі расы бачыш свой край, любую Беларусь
А якія цудоўныя рэкі і азёры ў нас

Урок беларускай мовы ў 3 класе па тэме “Род назоўнікаў”

Тэма. Род назоўнікаў

Мэта: фарміраванне ўмення вызначаць род назоўнікаў

Задачы:

- * стварыць ўмовы для выпрацоўкі ўмення распазнаваць назоўнікі ў тэксце, адрозніваць іх ад іншых часцін мовы;
- * пазнаёміць вучняў з родам назоўнікаў;
- * фарміраваць уменне вызначаць род назоўнікаў;
- * развіваць мысленне, граматычны лад маўлення;
- * выходзіць пачуццё сяброўства.

Ход урока

1. Арганізацыйны этап.

Вось і зноў звiніць званок, запрасіў нас на ўрок.

Добры дзень! Я вас вітаю,

Да заняткаў запрашаю.

Наш урок хай будзе плённым,

І цікавым. І натхнёным.

Поспехаў я вам жадаю,

Калі што – я паспрыяю.

- А для таго, каб працаваць плённа, мы павiнны пачаць з праверкі дамашняга задання.

2. Праверка дамашняга задання.

- Якое заданне было прапанавана для выканання дома?

Адзiн вучань працуе ля дошкі.

На дошцы запiсаны словы, узятыя з дамашняга практыкавання.

Р...чка, п...тляе, г...тым, м...есцы.

Заданне : Устаўіць прапушчаныя лiтары і растлумачыць іх напiсанне.

У гэты час вучнi чытаюць сказы, у якіх ужываюцца толькi назоўнiкi - назвы нежывых прадметаў.

Якая апорная схема дапамагла выканаць заданне? Знайдзiце яе ў сшытках.

(Вучнi называюць схему і знаходзяць у сваіх сшытках)

Для вучня, які выконваў заданне ля дошкі, выкарыстоўваю прыём “Парад памочнiкаў” (Алгарытм “Правапiс у – ў”. “Правапiс слоў з о, э – а”, “Правапiс слоў з е, ё – я”)

3. Актualiзацыя ведаў.

1. Стварэнне “сiтуацыi поспеху”

Адпрацоўка навыка каліграфічнага пісьма.

На дошцы запісаны злучэнні літар і словы:

ллллЛл ллл ла ло лу ул іл лі
зязюля лілея кола хлебароб малако лес

- Прачытайце словы ў радку. Ці ўсе яны вам зразумелыя?
- Якая агульная прымета аб'ядноўвае гэтыя словы?
(У іх запісе ёсць літара л, яны з'яўляюцца назоўнікамі)
- Звярніцеся да апорнай схемы, якая расказвае пра назоўнік як часціну мовы. Назавіце адметныя рысы назоўніка.
- На якія групы можна падзяліць прапанаваныя словы?
(Назоўнікі, якія адказваюць на пытанне хто? і назоўнікі, якія адказваюць на пытанне што?)
- Запішыце прапанаваныя назоўнікі ў два радкі ў адпаведнасці з пытаннем, на якое адказвае назоўнік. Кантралюйце напісанне літары л.

2. Стварэнне “сітуацыі разрыву”.

Вы правільна падзялілі словы на дзве групы. Але гэта не адзінае рашэнне прапанаванага задання. На якой яшчэ падставе і на колькі груп можна падзяліць прапанаваныя словы? (Вучні выказваюць свае меркаванні)

- Я вам трошкі падкажу. Словы можна разбіць на тры групы па родах. Як?
(Вучні гавораць, што не ведаюць як гэта зрабіць, бо не ведаюць, што такое род і як яго вызначыць. Падказка не дапамагла)

4. Вызначэнне тэмы. Пастаноўка мэты ўрока.

- Хочаце гэтаму навучыцца? Хто здагадаўся, якая тэма нашага ўрока? (Род назоўнікаў)

Прадоўжыце сказы: Мы хочам ...

даведацца ... (якога роду бываюць назоўнікі)

навучыцца ... (вызначаць род назоўнікаў)

Каб дасягнуць мэты, працаваць будзем па плану (План запісаны на дошцы)

План

1. Паназіраць за словамі, каб высветліць, якога роду могуць быць назоўнікі.
2. Зафіксаваць звесткі аб родзе назоўнікаў у выглядзе апорнай схемы.
3. “Адкрыць” спосаб вызначэння роду назоўнікаў.
4. Складзі яго алгарытм.
5. Выканаць практыкаванні па вызначэнні роду назоўнікаў.

5. Вывучэнне новага матэрыялу.

1. Назіранні за моўным матэрыялам.: практыкаванне 52, с 29

Вучні чытаюць групы слоў-назоўнікаў і падстаўляюць пытанні ён, мой; яна, мая; яно, маё і прыходзяць да высновы, што да кожнай групы падыходзяць свае словы-памочнікі.

- Кожная група назоўнікаў адносіцца да аднаго з трох родаў, якія існуюць у беларускай мове. Кожны род мае сваю назву.

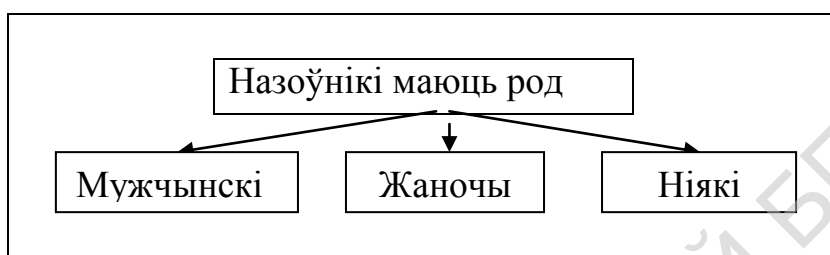
Вучні звяртаюцца да практыкавання 53 і чытаюць верш А. Вольскага

Той, хто быць пісьменным хоча,
знаць павінен з першых год
род мужчынскі,
род жаночы
і яшчэ - **ніякі род.**

- Якія роды называе паэт у сваім вершы?

2. Стварэнне схемы правіла.

- Зафіксуем гэта ў апорнай схеме.



- Што выкарыстоўвалі, каб высветліць род назоўнікаў? (Словы-дапаможнікі: ён, мой; яна, мая; яно, маё.)

- Як яны суадносяцца з родам назоўніка?

(Да назоўнікаў мужчынскага роду можна паставіць словы ён, мой .

Да назоўнікаў жаночага роду – яна, мая. Да назоўнікаў ніякага роду – яно, маё.)

- Адлюструем гэта ў схеме:

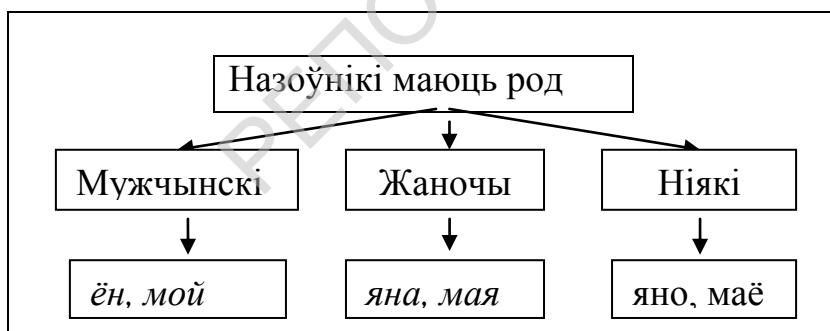


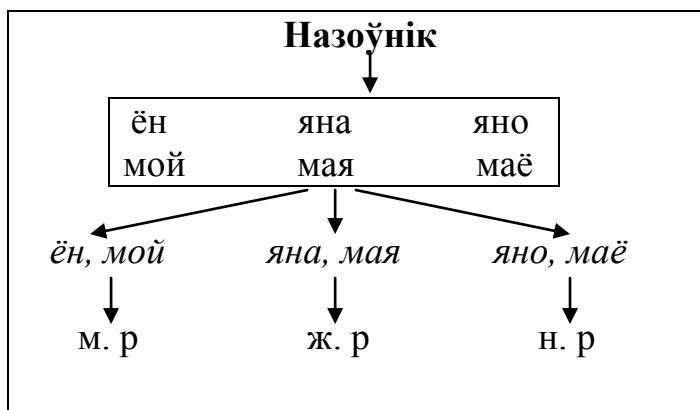
Схема. Род назоўнікаў

Перакажыце змест схемы. Параўнайце ваша выказванне з правілам у падручніку (с. 30).

4. Складанне алгарытму прымянення правіла, зафіксаванага ў апорнай схеме.

- Як вы павінны дзейнічаць, каб вызначыць род назоўніка?

(Вучні называюць паслядоўнасць крокаў, арыентуючыся на апорную схему. Афармляю запіс у алгарытм на дошцы)



Алгарытм. Як вызначыць род назоўнікаў.

6. Замацаванне новых ведаў.

Калектыўная работа

Праверым работу алгарытма па вызначэнні роду назоўнікаў.

Практыкаванне 54. Размяркуйце назоўнікі ў тры слупкі ў адпаведнасці з іх родам.

Праводзіцца калектыўная праца па вызначэнні роду назоўнікаў.

Праверка выканання задання і гутарка:

1. Якія словы можна падставіць да назоўнікаў мужчынскага роду?
2. У якім слупку вы запісалі назоўнікі мужчынскага роду? Зачытайце іх.
3. Якія словы можна падставіць да назоўнікаў жаночага роду?
4. У якім слупку вы запісалі назоўнікі жаночага роду? Зачытайце іх.
5. Якія словы можна падставіць да назоўнікаў ніякага роду?
6. Зачытайце назоўнікі, якія запісалі ў трэці слупок.

- Якія схемы і алгарытмы ўспомнілі пры выкананні задання ?
(вучні называюць № схемы або алгарытма)

Гульня “ Не памыліся”

Назваю назоўнікі. Калі пачуеце назоўнік мужчынскага роду – прысядаюць хлопчыкі, калі пачуеце назоўнік жаночага роду – прысядаюць дзяўчынкі, а калі назоўнікі ніякага роду – пляскаеце ў далоні. Той хто памыляецца - робіць адзін крок назад.

Прыкладныя словы:

кветка, сонца, лес, акунь, хмарка, рэчка, неба, усмешка, вока, дзядуля.

Самастойная работа.

Прапаную праверыць: наколькі вы зразумелі, як вызначаюць род назоўнікаў і як зможае гэта зрабіць самастойна

Работа па картках.

Вызначце род выдзеленых назоўнікаў.

Спіць і **поле** і **лясок**,
спаць пара табе, **сыноч**.
Спіць і **ластаўка** ў гняздзе,
рыбка спіць ўрачной вадзе,
спяць **куніца** і **ліса**,
зайкі шэрыя ў лясах.

Пасля выканання арганізуецца ўзаемаправерка .
Падводзім вынік выканання работы.

8. Рэфлексія

Прапаную вучням прадоўжыць адзін са сказаў:

- Я даведаўся (даведалася) , што ...
 - Я навучыўся (навучылася) ...
 - На ўроку мне было ...
 - Зараз я магу ...
 - На ўроку цяжкім мне падалося...
- Якія апорныя схема і алгарытмы распрацавалі на ўроку?

9. Дамашняе заданне

Практыкаванне 56.

Прачытайце ўмову да практыкавання. Ці будуць цяжкасці пры яго выкананні?

Чым будзеце карыстацца пры яго выкананні?

(Апорнымі схемамі і алгарытмамі)

Дзякуй за ўрок.

**Вынікі анкеціравання,
праведзенага з вучнямі 3 класа ў сакавіку 2016 года**

Пытанні	Адказы дзяцей		
1. Як ты адносішся да ўрокаў беларускай мовы?	Вельмі падабаюцца (3)	Падабаюцца (2)	Не падабаюцца (0)
2. Калі б ты быў настаўнікам, ці выкарыстоўваў бы на ўроку схемы-апоры?	Заўсёды (4)	Не вельмі часта (1)	Не выкарыстоўваў бы (0)
3. Што дапамагае табе запамінаць правілы, змешчаныя ў падручніку?	Зазубрыванне (0)	Схемы-апоры (4)	Шматразовае чытанне (1)
4. Ці дапамагае табе пры выкананні заданняў па беларускай мове твой “Сшытак-памочнік”?	Заўсёды (2)	Часта (2)	Калі-нікалі (1)
5. Як ты думаеш, якая карысць ад выкарыстання схем - апор, табліц на ўроку?	Вельмі вялікая (4)	Вялікая (1)	Няма карысці (0)